

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς. Νέα σειρά: Τμήμα Ποιμαντικῆς, Τόμος 1, Θεσσαλονίκη 1990, σσ. 430.

Ὁ ὡς ἄνω τόμος ἐγκαινιάζει τὴν ἐκδοσιν Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος ὑπὸ τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ὑπὸ τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Ἐπιθ. Καθηγητοῦ κ. Σταύρου Καλαντζάκη καὶ μετ' ἔγκρισιν τοῦ περιεχομένου ὑπὸ τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐπετηρίδος, ἀποτελουμένης ὑπὸ τῶν Καθηγητῶν κ.κ. Στεργίου Σάκου, Ἀντωνίου Παπαδοπούλου καὶ Χρήστου Βάντσου.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκδοσις, ὡς ἐπισημαίνεται ἐν προλογικῷ σημειώματι, ἐντάσσεται εἰς τὰ πλαίσια τῶν νέων δεδομένων, τὰ ὅποια προέκυψαν μετὰ τὴν ἔδρυσιν Τμημάτων ἐν ταῖς Σχολαῖς τοῦ Πανεπιστημίου συμφώνως τῷ νόμῳ 1268/82. Οὕτως ἕκαστον Τμήμα, ὡς αὐτόνομος λειτουργικὴ ἀκαδημαϊκὴ μονάς, ἥτις καλύπτει ὀρισμένους συγγενεῖς τομεῖς τοῦ γνωστικοῦ ἀντικειμένου ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ κλάδου, δικαιούται νὰ ἔχη ἰδικήν του ἐπετηρίδα.

Ἡ παρὰ τῷ Τμήματι Ποιμαντικῆς ἐναρξίς ἐκδόσεως Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος ὡς αὐτοτελοῦς σειρᾶς εἶναι συνέχεια τῆς ἀπὸ τοῦ 1953 μέχρι τοῦ 1989 ἀνελλιπῶς ἐκδιδομένης Ἐπετηρίδος τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἐνιαίας Θεολογικῆς Σχολῆς. Ἄν καὶ τυπικῶς ἡ νέα ἐκδοσις διαφοροποιεῖται ἐξ αὐτῆς, οὐσιαστικῶς ἀποτελεῖ ἀδιάσπαστον ἐνότητα, ἀφοῦ καὶ τὸν τίτλον τῆς διατηρεῖ ἀπαράλλακτον καὶ κινεῖται ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κατευθυντηρίου θεολογικοῦ πλαισίου.

Ὁ τόμος περιλαμβάνει τὰς ἐξῆς μελέτας:

1) Β α ρ θ ο λ ο μ α ί ο υ Ἀ ρ χ ο ν τ ὶ ὡ ν η, Μητροπολίτου Χαλκηδόνος (νῦν Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου), Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς ἐκφραστὴς τῆς κανονικῆς συνειδήσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (σσ. 11-28). Πρόκειται περὶ σπουδαιοτάτης μελέτης, ἥτις μετὰ κρυσταλλίνης διαυγείας παρουσιάζει τὴν ἀνέκαθεν ἐμμονὴν τοῦ Σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν τήρησιν τῆς κανονικῆς τάξεως καὶ ἀκριβείας, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῆς ἐν περιπτώσει ἀθετήσεώς της, τόσον εἰς τὰς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του ἐπαρχίας, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἐκτὸς αὐτῆς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας. Ἐν μιᾷ ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ Ὁρθοδοξία προσπαθεῖ ἠνωμένη νὰ ἀντιμετωπίσῃ δέξια προβλήματα, ἡ μελέτη αὕτη παρουσιάζει σαφῶς τὴν συντονιστικὴν ἐν ἀγάπῃ διακονίαν τῆς πρωτοθρόνου ἐν τῇ καθ' ὅλου Ὁρθοδοξίᾳ Ἐκκλησίας τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων.

2) Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο υ Χ α ρ ῖ σ ι ᾶ δ ο υ, Μητροπολίτου Δέρκων, Αἱ ποιμαντικαὶ σπουδαὶ στὸν Δυτικὸν κόσμον σήμερα (σσ. 29-48). Ὁ λίαν γνωστὸς ἐν τῇ Δύσει διὰ τὰς εἰσηγήσεις του εἰς τὰς Λειτουργικὰς Ἑβδομάδας τοῦ Ὁρθοδόξου Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου «Ἁγιος Σέργιος» (Παρισίων) Σεβασμιώτατος σ. παρουσιάζει ἐν τῇ κατατοπιστικῇ ταύτῃ μελέτῃ κριτικὴν ἱστορικὴν ἀνασκόπησιν τῆς ὅλης ἐν τῇ Δύσει ἀναπτύξεως τῶν ποιμαντικῶν σπουδῶν κατὰ τὰ τελευταῖα 25 ἔτη, ὡς καὶ τὰς ἐπὶ μέρους κατευθύνσεις αὐτῶν ἐν τῷ ρωμαιοκαθολικῷ καὶ τῷ προτεσταντικῷ χῶρῳ μετ' ἀξιολόγων κριτικῶν παρατηρήσεων.

3) Θ ε ο δ ὶ ρ ο υ Ζ ῆ σ η, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, Ἀββᾶς Ἰσαὰκ ὁ Σύρος (σσ. 49-72). Πρόκειται περὶ ἐμπεριστατωμένης εὐσυνόπτου παρουσιάσεως τοῦ βίου,

τῶν συγγραμμάτων, τοῦ περιεχομένου, τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς εὐρείας εἰς τὸν πνευματικὸν βίον τῆς Ἀνατολῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἀββᾶ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, ὅστις ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιδρᾷ εἰς τὴν σύγχρονον Ὁρθόδοξον Θεολογικὴν σκέψιν καὶ τὸν Ὁρθόδοξον Μοναχισμόν.

4) Ἀντωνίου Παπαδοπούλου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, Ἐκκλησιολογικῆς καὶ ἀνθρωπολογικῆς προτάσεις τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως πρὸς τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο (σσ. 73-90). Ὁ τίτλος ἤδη τῆς μελέτης ἀποκαλύπτει τὸ περιεχόμενον τῆς ἐνημερωτικῆς ταύτης ἐκθέσεως, ἥτις προσανατολίζει ἐπὶ τῶν ζητημάτων, τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν τὸν Ὁρθόδοξον κόσμον κατὰ τὴν ἐπίπονον πορείαν του πρὸς τὴν ἐπιμελῶς προετοιμαζομένην Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τῆς Ὁρθοδοξίας.

5) Χρίστου Κρικῶνη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, Ἐκκλησιολογικαὶ ἀντιλήψεις Ἰγνατίου Ἀντιοχείας (σσ. 91-116). Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ὁ Πρόεδρος τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς κ. Χρῆστος Κρικῶνης παρουσιάζει σαφῶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας ἀφ' ἑνὸς διὰ τὴν περὶ τὸν ἐπίσκοπον ἐκκλησιαστικὴν ἐνότητα ὡς ἔκφρασιν τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐνότητος (Χριστὸς-Ἐπίσκοπος-Ἐκκλησία) καὶ ἀφ' ἑτέρου περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὡς ἔκφράσεως ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ «φαρμάκου ἀθανασίας». Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι «ἡ Ἐκκλησία εἶναι πλήρης ἐκεῖ, ὅπου ὁ Χριστὸς εἶναι παρὼν», τοῦ ὅρου «καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας» ἐκφράζοντος «τὴν ὁλοκληρίαν τῆς Ἐκκλησίας».

6) Ἀθανασίου Καραθανάση, Ἀναπλ. Καθηγητοῦ, Τὰ κεφάλαια μβ', μγ', μδ', με' τοῦ ἔργου τοῦ Γερασίμου Βλάχου «Περὶ ρητορικῆς δυνάμεως βιβλία τρία» (σσ. 117-128). Ὁ σ. παρουσιάζει μίαν ἀξιόλογον πτυχὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ρητορικῆς τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, προβάλλων τὰς ἀπόψεις τοῦ φιλοσόφου, θεολόγου καὶ φιλολόγου Γερασίμου Βλάχου (1605/7-1685) περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἐγκωμιάζειν τοὺς ἁγίους, τοὺς ἀγγέλους, περὶ τὴν Θεοτόκον κ.λπ.

7) Σταύρου Κаланτζάκη, Ἀναπλ. Καθηγητοῦ, «Ὁ Θεὸς τοῦ Ἀμήν» —Κριτικὴ θεώρησις τοῦ Ἡσ. 65,16 (σσ. 129-156). Πρόκειται περὶ ἱστορικο-φιλολογικῆς κριτικῆς διερευνήσεως τοῦ σχετικοῦ μασοριτικοῦ κειμένου καὶ τοῦ κειμένου τῶν Ὁ'.

8) Ἀναστασίου Ἀρβανιτάκη, Ἐπικ. Καθηγητοῦ, Ὁρθησκεία καὶ ἀθλησις στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα (σσ. 157-230). Ὁ σ. προβάλλει πρῶτον τὰς σχέσεις Ὁρθησκείας καὶ ἀθλήσεως κατὰ τὴν ὁμηρικὴν παράδοσιν, διὰ νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὴν συνέχειαν τὴν ἐμφύχων ὑπὸ τῆς Ὁρθησκείας τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ἀθλητικοῦ ἰδεώδους.

9) Στεργίου Σάκκου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, Ὁ Κύριος ἔρχεται «ἐν σαρκί» (Β' Ἰω. 7) (231-256). Ὁ σ. ἐρμηνεύει εὐστόχως τὸ χωρίον Β' Ἰω. 7, ἀφοῦ προηγουμένως ἔχει ἐπισημάνει τὴν πλάνην τῶν αἰρέσεων τῶν χρόνων τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι «ἡ ἐρμηνεία, ὅτι τὸ Β' Ἰω. 7 ἀναφέρεται εἰς τὴν δευτέρα παρουσίαν, προβάλλει τὴν φράσιν «ἐρχόμενον ἐν σαρκί» σὲ μίαν σημαντικὴν λειτουργικὴν θέσιν μέσα εἰς τὴν ὁρολογία τῆς Θείας οἰκονομίας». Δι' αὐτὸ «οἱ πιστοὶ κοινωνώντας τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ σὺν μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας θὰ καταγγέλλομε ἐπὶ τὸν κόσμον τὸν θάνατον καὶ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ» καὶ θὰ λέγωμε τὸ «Ἀμήν, ναὶ ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ» (Ἀποκ. 22,23).

10) Ἡλίας Νικολάκη, Ἐπικ. Καθηγητοῦ, Τὸ Ἰσλάμ κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνὸν (σσ. 257-296). Ὁ σ., ἐρευνῶν τὰς ἐν τοῖς ἔργοις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ἀπόψεις αὐτοῦ περὶ Ἰσλάμ, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἰ. πατὴρ «βασίζεται εἰς τὴν προσωπικὴν του ἐμπειρία μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἐπαφή του με τοὺς Μουσουλμάνους καὶ ἀπὸ τὴν προφορικὴν παράδοσιν τοῦ Κορανίου, παρὰ εἰς τὴν ἐπισταμένη μελέτη τοῦ Ἰσλάμ. Θεωρεῖ τὸν Ἰσλαμισμόν ὡς μίαν αἵρεσιν χυδαία καὶ γελοία» καὶ «μεγάλον κίνδυνον... γιὰ τὴν Ὁρθόδοξίαν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν αὐτοκρατορίαν, ἀπὸ τὸν ὅποιο κίνδυνον τελικῶς τὸ Βυζάντιον δὲν κατόρθωσε νὰ διαφύγῃ».

11) Π α υ σ α ν ί α Κ ο υ τ λ ε μ ά ν η, Λέκτορος Πανεπιστημίου, «Ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος» (Ἄπ. 1,4.8· 4,8-11,17· 16,5). (σσ. 297-324). Ἡ μελέτη, δι' ἱστορικο-φιλολογικῆς ἐξετάσεως τῆς φράσεως ταύτης, ἐπισημαίνει ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος τῆς Ἐποχής ἀποτελεῖ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅποιο ἀποδίδει μὲ περιφρασίαν καὶ σὲ ἑλληνικὴ μετάφρασι τὸ ἐβραϊκὸν τετραγράμματο ὄνομα τοῦ Θεοῦ Γιωχβὲν καὶ ἀκατηγορεῖται τόσο στὸν Θεὸ Πατέρα καὶ στὸν ὅλο Τριαδικὸ Θεό, ὅσο καὶ στὸν Ἰησοῦ Χριστόν.

12) Θ ε ο δ ὄ ρ ο υ Γ ι ά γ κ ο υ, Ἐπιστ. συνεργάτης Πανεπιστημίου, Ἐποσπάσματα ἀγνώστου ἀγιορειτικοῦ τυπικοῦ στὸ ἀνθολόγιον «Ἐρμηνεῖαι τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου» (σσ. 325-358). Πρόκειται περὶ ἐργασίας ἐρευνώσεως γενετικῶς τὸ ὡς ἄνω τυπικὸν δι' εὐστόχου ἱστορικο-φιλολογικῆς καὶ συγκριτικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ σχετικοῦ πηγαιλοῦ ὕλικου.

13) Ν ι κ ο δ ῆ μ ο υ Σ κ ρ έ τ τ α, Ἄρχιμ., Ἐπιστ. συνεργάτου Παν/μίου, Τὸ βάπτισμα κατὰ τὴν βαπτισματικὴν καὶ μυσταγωγικὴν Κατηχήσειν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (σσ. 359-382). Τὸ πᾶσι κατὰ τὸ παρελθὸν ἐξετασθὲν θέμα παρουσιάζει νέα τινὰ στοιχεῖα, παρουσιαζόμενα ἰδίως εἰς τὴν εὐσύνοπτον συστηματικὴν παρουσίαν τῆς κατὰ τὸν ἅγιον Κύριλλον θεολογίας τοῦ βαπτίσματος.

14) Τ ρ ύ φ ω ν ο ς Τ σ ο μ π ά ν η, Πολυόμματος παραστάσεις στὴ βυζαντινὴ ζωγραφικὴ (σσ. 383-416). Ἡ μελέτη αὕτη τόσο διὰ φαινομενολογικῶν ἐπισημάνσεων, ὅσον καὶ διὰ παρουσιάσεως σχετικῶν εἰκόνων ἐπισημαίνει τὸ ἰδιότυπον φαινόμενον τῆς ὑπάρξεως πολλῶν ὀφθαλμῶν εἰς διάφορα εἰκονογραφικὰ θέματα τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς.

Ὁ Τόμος κατακλείεται διὰ Πινάκων τῶν Ὀργάνων Διοικήσεως τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς (Θεσσαλονίκης) καὶ τῶν Περιεχομένων (σσ. 417 μέχρι τέλους).

Παρὰ τὰς ἐπὶ μέρους κριτικὰς παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας θὰ ἤδυνάτο νὰ παρουσιάσῃ ὁ γράφων διὰ μερικὰς ἐκ τῶν ὡς ἄνω μελετῶν, πρέπει νὰ ἐκφράσῃ τὴν χαρὰν τοῦ διὰ τὴν πρόδον, ἧτις συντελεῖται εἰς ἀμφοτέρω τὰ Τμήματα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἐν τοῖς ὁποίοις διαπρέπουσιν μερικοὶ ἐκ τῶν ἐξαίρετων παλαιῶν φοιτητῶν ἢ βοηθῶν, μετ' ὧν εἶχεν ἀρίστην πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν κατὰ τὴν ὀκταετίαν, καθ' ἣν καὶ οὗτος ὑπετήτησεν ὡς Καθηγητῆς ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ. Τὸ σημερινὸν ἐπιστημονικὸν δυναμικὸν αὐτῆς μετὰ νεανικοῦ παλμοῦ παρουσιάζει σημαντικὴν καὶ ἐπιδοφόρον προσφορὰν εἰς πάντας τοὺς ἐπὶ μέρους κλάδους τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Neue Jerusalem Bibel. Einheitsübersetzung mit dem Kommentar der Jerusalem Bibel. Neu bearbeitete und erweiterte Ausgabe deutsch herausgegeben von Alfons Deissler und Anton Vögtle in Verbindung mit Johannes M. Nützel, Herder Verlag, Freiburg im Breisgau 1985, σελ. I-XVIII + 1-1878. Deutsche Übersetzung Ulrich Schütz.

Προσφάτως ἀνεφέρθημεν διὰ βραχέων εἰς μίαν νέαν γερμανικὴν καὶ οὕτω καλουμένην «Ἀπὸ κοινοῦ Μετάφρασιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς» (Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift), ὁμιλοῦντες περὶ τῆς περισπούδαστου ἐρμηνευτικῆς σειρᾶς εἰς τὴν ἱερὰν Βίβλον, τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Die Neue Echter Bibel» γνωστῆς, διὰ τῆς ὁποίας ὑπομνηματίζεται ἡ μετάφρασις αὐτῆ. Δι' ὀλίγων ἐπίσης ὑπενθυμιζόμεν ἐνταῦθα, ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς

1. Βλ. Π. Σιμωτᾶ, Βιβλιοκρισίαν εἰς τὸ πρόσφατον ἐρμηνευτικὸν ἔργον τοῦ Καθηγητοῦ J. Becker, *Esra/Nehemia* (Würzburg 1990), ἐν «Θεολογία» 62 (1991), σελ. 907-910.

λιαν ἐνδιαφερούσης μεταφράσεως τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἡ ὁποία ἐξεπονήθη μὲ τὴν ἔγκρισιν καὶ τὰς εὐλογίας πάντων τῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων τῆς Γερμανίας καὶ συμπάσης τῆς γερμανοφώνου Εὐρώπης, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτλοφορήθη «Ἀπὸ κοινοῦ Μετάφρασις». Ἡ δὲ τοῦ βιβλίου τῶν Ψαλμῶν τῆς Π. Διαθήκης καὶ ὄλων τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης μετάφρασις ἐξεπονήθη ἐν συνεργασίᾳ καὶ μετὰ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας καὶ ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν γερμανοφώνων Ἐκκλησιῶν, ἐπονομασθεῖσα ἕνεκα τούτου καὶ «οἰκουμενική».

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐν λόγῳ ἀναφορᾶς μας εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν «Ἀπὸ κοινοῦ Μετάφρασιν» καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ κειμένου αὐτῆς ὑπομνηματισμὸν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, κρίνομεν χρήσιμον, πρὸς ἐνημέρωσιν τῶν ἐνδιαφερομένων κυρίως διὰ τὰς βιβλικὰς σπουδὰς, νὰ παρουσιάσωμεν καὶ τὴν ὑπὸ τὸν ἐν ἐπικεφαλίδι τίτλον Βίβλον, ἡ ὁποία ἔχει ἐκπονηθῆ πρὸ ὀλίγων μὲν ἐτῶν, εἰς τὰ πλαίσια περίπου τῆς προαναφερθείσης ἐρμηνευτικῆς σειρᾶς «Die Neue Echter Bibel». Πιρόκειται περὶ μετάφρασεως εἰς τὴν γερμανικὴν μιᾶς πιστῆς εἰς τὸ ἑβραϊκὸν καὶ τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον καὶ συντόμως ἀλλ' αὐθεντικῶς σχολιασμένης γαλλικῆς Βίβλου, τιτλοφορουμένης «La Sainte Bible traduite en français sous la direction de l'École Biblique de Jérusalem» (Ἡ Ἁγία Βίβλος μεταφρασμένη εἰς τὴν γαλλικὴν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Βιβλικῆς Σχολῆς τῆς Ἱερουσαλήμ). Περὶ τῆς γαλλικῆς ταύτης ἐκδόσεως, ἡ ὁποία εἶναι εὐρύτατα καὶ εὐφῆμως γνωστὴ ἀπὸ τὸν θεολογικὸν κόσμον, ἔχομεν γράψαι ὀλίγα τινὰ πρὸ πολλῶν ἡδὲ ἐτῶν². Αὕτη ἐπραγματοποιήθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν δύο κυρίως κορυφαίων Γάλλων Καθηγητῶν, μακαριστῶν ἡδὲ Διδασκάλων ἡμῶν, τοῦ βιβλικοῦ ἀρχαιολόγου R. de Vaux (ὑπευθύνου διὰ τὴν Π. Διαθήκην) καὶ τοῦ καινοδιαθηκολόγου P. Benoit (ὑπευθύνου διὰ τὴν Κ. Διαθήκην), τμηματικῶς εἰς τεσσαράκοντα τρία τομῆδια, ἀπὸ τοῦ 1948 μέχρι τοῦ 1956, ἔτους κατὰ τὸ ὁποῖον ἐκυκλοφορήθη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος γαλλικὴ Βίβλος εἰς ἓνα εὐμεγέθη τόμον, καὶ εἶναι ἔκτοτε εὐρύτερον γνωστὴ ὑπὸ τὸν βραχύτερον τίτλον «La Bible de Jérusalem» (Ἡ Βίβλος τῆς Ἱερουσαλήμ).

Τῆς γαλλικῆς ταύτης Βίβλου ἐγένοντο κατὰ καιροὺς πολλαὶ μεταφράσεις εἰς ἄλλας γλώσσας, λόγῳ κυρίως καὶ τῶν περισπουδάστων σχολίων τῆς³. Τῷ 1968 ἐξεδόθη εἰς τὴν γερμανικὴν, ὑπὸ τοῦ ἐν Freiburg (im Breisgau) μεγάλου καὶ ἱστορικοῦ γερμανικοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Herder καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐγνώρισεν ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1980, ἔτους κατὰ τὸ ὁποῖον ἐκυκλοφορήθη ἡ προμνησθεῖσα «Ἀπὸ κοινοῦ Μετάφρασις», ἕνεσματούθησαν εἰς αὐτὴν τὰ εἰς τὴν γερμανικὴν μεταφρασθέντα σχόλια τῆς ἐν λόγῳ γαλλικῆς Βίβλου, καὶ ἀπετελέσθη οὕτως ἡ «Neue Jerusalemmer Bibel» (Νέα Βίβλος τῆς Ἱερουσαλήμ). Τὸ νέον τοῦτο ἔργον ἐπανεξεδόθη τῷ 1985, κατόπιν περαιτέρω ἐπεξεργασίας καὶ τιμῶν προσθηκῶν, γενομένων ὑπὸ τῶν A. Deissler καὶ A. Vögtle, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ J. M. Nützel, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, ὡς ἄνω, ἐκδοτικοῦ οἴκου. Δέον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι διὰ τῶν ἐπενεχθεισῶν σχετικῶν τροποποιήσεων δὲν μετεβλήθη οὐσιωδῶς τὸ κείμενον τῆς «Ἀπὸ κοινοῦ Μετάφρασεως», πλην ἐλαχίστων περιπτώσεων, διαπιστουμένων κυρίως εἰς τινὰ χωρία τῆς Π. Διαθήκης.

Τὸ ὑπὸ τὴν τωιαύτην μορφήν του ἔργον τοῦτο διαίρεται εἰς δύο σαφεῖς μέρη, ἐκ τῶν

2. Βλ. Π. Σ. ι. μ. τ. ᾱ, Βιβλιοκρισίαν εἰς R. de Vaux, La Genèse (Paris 1951), ἐν «Θεολογία» 23 (1952), σελ. 298-300.

3. Προσφάτως ὁ Καθηγητὴς κ. Δ. Καϊμάκης ἐξεπόνησεν ἐπιτυχῶς μιᾶν μετάφρασιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῶν ἐν τῇ Βίβλῳ ταύτῃ Εἰσαγωγῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν πρὸ ἐκάστου τῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης καὶ ἐξέδωκε ταύτας ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύντομη Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παλαιὰ Διαθήκη (Ἐπιλογή ἐνοτήτων ἀπὸ τῆς Βίβλου τῆς Ἱερουσαλήμ)» (Θεσσαλονίκη 1991), πρὸς χρῆσιν κυρίως τῶν φοιτητῶν τῆς Θεολογίας.

ὁποίων τὸ πρῶτον τιτλοφορεῖται «Die Heilige Schrift des Alten Bundes» ('*Ἡ Ἁγία Γραφή τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης*) καὶ τὸ δεύτερον «Die Heilige Schrift des Neuen Bundes» ('*Ἡ Ἁγία Γραφή τῆς Καινῆς Διαθήκης*). Περιέχονται δὲ ἐν αὐτοῖς Εἰσαγωγαὶ εἰς τὰ ἐπι μέρους βιβλία τῶν δύο Διαθηκῶν ἢ εἰς ομάδας βιβλίων, ὅπως εἶναι π.χ. ἡ Πεντάτευχος. Μετὰ ταῦτα παρατίθενται α') τὸ βιβλικὸν κείμενον καὶ β') σχόλια, παρὰ πόδας αὐτοῦ, τὰ ὅποια, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι πλουσιώτατα καὶ ἔγκυρα, μεταβάλλουν τὴν μετάφρασιν αὐτῆν εἰς ἓν σύντομον ὑπόμνημα. Διὰ τῶν ἐν λόγῳ Εἰσαγωγῶν καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ βιβλικοῦ κειμένου σχολίων ἐνημεροῦνται οἱ ἀναγνώσται τοῦ ἔργου τούτου ἐπὶ τῶν σπουδαιοτέρων ἐπιστημονικῶν προβλημάτων, τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν τὴν ἐπιστήμην τῆς Βίβλου, ἀπὸ τῶν παλαιότερων χρόνων μέχρι σήμερον. Τὸ ἔργον κατακλείεται μὲ ἐκτενέστατον παράρτημα, ἐκτάσεως ἐξήκοντα ἑπτὰ σελίδων (1811-1878), εἰς τὸ ὅποιον περιέχονται χρονολογικοὶ πίνακες, χάρται βιβλικῶν τόπων καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐνδιαφέροντα, ἐρμηνευτικῆς φύσεως, στοιχεῖα, ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπαρκῆ κατανόησιν τῆς Βίβλου.

Τὸ παρῴσιασθὲν τοῦτο ἔργον θεωροῦμεν λίαν ἐπωφελεῖς εἰς τοὺς γερμανομαθεῖς μελετητὰς τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τοὺς μὴ δυναμένους νὰ χρησιμοποιοῦσιν ἀπ' εὐθείας τὴν σπουδαίαν «Βίβλον τῆς Ἱερουσαλήμ» εἰς τὴν γαλλικὴν.

ΠΑΝ. ΣΙΜΩΤΑΣ

Ἐπιστημονικὴ Παρουσία Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης, τόμος Β', Ἀθήναι, 1991, σελίδες 519 + εἰκόνες.

Ἡ Ἑστία Θεολόγων Χάλκης, μὲ ἔδραν τὰς Ἀθήνας, ἐξέδωκε μετὰ τέσσαρα χρόνια (τόμος Α', 1987, σελίδες 573) τὸν τόμον Β' τῆς Ἐπιστημονικῆς Παρουσίας τῆς (1991), μὲ 50 σελίδες περισσοτέρας καὶ μὲ ὀλιγωτέρας τὴν φορὰν αὐτὴν ἐργασίας ἀπὸ τὸν τόμον Α'. Ἔτσι, ἔστω καὶ μετὰ 4 ἔτη, τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἀποκτᾷ μίαν συνέχειαν καὶ μονιμότητα. Καὶ ὁ τόμος Β' συνεχίζει νὰ φέρῃ τὸν αὐτὸν χαρακτήρα, δηλαδὴ τῆς συνεργασίας μόνον τῶν ἀποφοίτων τῆς σχολῆς τῆς Χάλκης, οἱ ὅποιοι ὑπηρετοῦν, ὡς κληρικοὶ ἢ λαϊκοὶ, μητροπολίται, ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, μέλη τοῦ καθηγητικοῦ σώματος τῆς Χάλκης, τὴν φορὰν αὐτὴν 4 τὸν ἀριθμὸν, οἱ Ἡλιουπόλεως καὶ Θεῖρων Ἀθανάσιος, Βασίλειος Ἀναγνωστόπουλος, Κωνσταντῖνος Καλλίνικος καὶ Βασίλειος Θ. Σταυρίδης καὶ ἄλλων πανεπιστημίων: τῶν Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Δύσεως / Ἀμερικῆς καὶ ἐκπαιδευτικοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀλλοχοῦ. Ὁ κάθε συγγραφεὺς ἀσχολεῖται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μὲ θέμα τῆς ἐιδικότητός του. Αἱ ἐργασίαι, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀναφέρονται εἰς τὴν θεολογίαν, τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν, τὸν ἐρμηνευτικὸν κλάδον, τὴν ἱστορίαν τῶν δογμάτων, τὴν δογματικὴν, τὴν πατρολογία, τὴν λειτουργικὴν, τὴν χριστιανικὴν τέχνην, τὰ ἐκκλησιαστικὰ γράμματα, τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν, τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, τὴν ποιμαντικὴν, τὴν ἠθικὴν. Ὅλαι αἱ ἐργασίαι εἶναι αὐτοτελεῖς. Ὡς πρὸς τὴν ἑκτασίαν, καλύπτουν συνήθως περὶ τὸ ἓν τυπογραφικὸν φύλλον, μὲ ἐξαίρεσιν τὰς δύο μελέτας περὶ τὰς 40 σελίδας τῶν καθηγητῶν Κ. Καλλινίκου καὶ Ἰω. Παναγοπούλου καὶ τοῦ Ἀ. Μιτσίδου μὲ σελίδας 4. Ἐκτὸς 2 ἄρθρων, ποὺ γράφονται τὸ ἓν εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ τὸ ἕτερον εἰς τὴν ἀγγλικὴν, μὲ περιλήψεις εἰς τὴν ἐλληνικὴν, ὅλαι αἱ ἄλλαι ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Τὰ περισσότερα ἄρθρα ἔχουν τὴν ἀνάλογον βιβλιογραφίαν ἐντὸς κειμένου ἢ εἰς τὰς ὑποσημειώσεις.

Ἡ διάρθρωσις τοῦ Τόμου ἔχει ὡς ἐξῆς: Περιεχόμενα, σελίδες 517-519. Ἀφιέρωσις, σ. 5: α' Ἀφιέρωμα εἰς μνήμην τῶν ἀοιδίμων Σχολαρχῶν καὶ Καθηγητῶν τῆς Σχολῆς». Ἡ λ ο υ π ὄ λ ε ω ς κ α ι Θεῖρων Ἀθανασίου (Π α π ᾶ), α" Ἐνα Ἔργο τοῦ Διακο-Προκοπίου καὶ ἡ Ρωσικὴ Τεχνοπολιτικὴ στὸ Ἅγιον Ὄρος κατὰ τὸν Δέκατον Ἐνατο καὶ τὶς Ἀρχὰς τοῦ Εἰκοστοῦ Αἰῶνα» (σελίδες 7-26). Τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι ἡ Ἀνάστασις τοῦ

Χριστοῦ, ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος Χαλκηδόνος. Ὁ Διακο-Προκόπιος εἰργάσθη ὡς ἀγιογράφος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐλάμβανε δὲ παραγγελίας καὶ ἀπὸ τοὺς βῶσσοις, οἱ ὅποιοι ἔθετον ὡς ὄρον τὴν ἀπάλειψιν τῆς ὑπογραφῆς του. Τὸ θέμα αὐτὸ συνδέεται πρὸς τὴν εὐρύτεραν ρωσσοικὴν τεχνοπολιτικὴν εἰς τὸ Ὄρος κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας. Σηλυβρίας Αἰμιλιανοῦ (Τιμιάδου), «Οἱ Ὀλίγοι καὶ οἱ Πολλοί» (σελίδες 27-52). «Στὴν ἱστορία τοῦ δόγματος καὶ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς τὸ κριτήριον γνησιότητος ἢ νοθείας τῶν δὲν ἐξαρτᾶται πάντοτε ἀπὸ τὰ πλήθη καὶ τοὺς ἀριθμοὺς» (σ. 27). Βασιλείου Ν. Ἀναγνωστοπούλου, «Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ἡ Ἀπόφανσις τῆς Ζ' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου περὶ τὴν Τιμὴν καὶ Προσκύνησιν τῶν Ἱερῶν Εἰκόνων» (σελίδες 53-81. Μελέτη Α'). Ὁ εἰδικῶς ἀσχοληθεὶς μὲ τὸν Ἰω. Δαμασκηνὸν καθηγητῆς μᾶς δίδει μίαν ἀκόμη μελέτην του, ἀναφερομένην εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἄνδρα, σὲ συνάφειαν πρὸς τὴν Ζ' οἰκουμενικὴν σύνοδον, Νίκαια, 787. Χρήστου Κ. Βάντσου, «Ἡ Μέρημα τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὰ Ὁραφὰ καὶ τὶς Χῆρες. Ἀπόψεις Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας», (σελίδες 83-103). Ἡ μέριμα διὰ μέσου τῶν αἰώνων, κατὰ τοὺς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ σήμερον. Πρόβλημα τὸ σημερινὸν διαζύγιον. Χαλκηδόνος Βαρθολομαίου, «25 Ἔτη ἀπὸ τῆς Ἀρσεως τῶν Ἀναθεμάτων» (σελίδες 105-113). Ἡ ἄρσις τῶν ἐκατέρωθεν ἀναθεμάτων (1054, 1965) ἀμοιβαίως εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν ΚΠολιν. Σημαντικὸς ὁ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ρόλος τοῦ Χαλκηδόνος Μελίτωνος (1913-1989). Ἰωάννου Βασδέκη, «Οἰκουμενικοὶ Διάλογοι - καὶ Μετά; Τὸ Πρόβλημα τῆς Ἀποδοχῆς Θεολογικῶν Διαλόγων ἐπὶ Λειτουργικοῦ Ἐπιπέδου» (σελίδες 115-133). Γερμανιστί. Τὸ ἄρθρον τοῦτο θίγει ἀτὸ θέμα τοῦ τελικοῦ σκοποῦ καὶ τῆς τελικῆς μορφῆς τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος». Ἔτει δὲ τὸ ἐρώτημα: «ποία εἶναι ἡ τύχη τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν Θεολογικῶν Διαλόγων;» (σελίδες 131, 132). Ἀποστόλου Ἰωάννου Γλαβίνα, «Ὁ Νουσαῖος Δάσκαλος Ἀναστάσιος Καμπίτου», (σελίδες 135-150). (Αἰῶνες ΙΖ'-ΙΗ'). Ὁ συγγραφεὺς συνεχίζει τὰς μελέτας του εἰς τὸν τομέα τῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους. Ἐλβετίας Δαμασκηνοῦ, «Συνοδικὴ Ὁδός. 450 χρόνια ἀπὸ τῆς Συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας», (σελίδες 151-164). Ὁ συγγραφεὺς λαμβάνει ὑπ' ὄψιν ὠρισμένας ἱστορικὰς καὶ ἐκκλησιολογικὰς προϋποθέσεις, ὅπως εἶναι ἡ συνοδικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ σχίσματος μεταξὺ ἀνατολῆς καὶ δύσεως, αἱ σχέσεις τοῦ συνοδικοῦ πρὸς τὸν παπικὸν θεσμόν εἰς τὴν δύσιν τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἡ συνοδικὴ δομὴ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὸ πρόβλημα τῆς αὐθεντίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Κώστα Δεληκωσταντῆ, «Φιλοσοφικὴ Ἠθικὴ καὶ Χριστιανικὸ Ἠθος». Ἀπορίες τῆς Νεώτερης Φιλοσοφίας γιὰ τὴν «Λογικὴν τῆς Καρδίας» (σελίδες 165-187) Κάντ, Σοπενάουερ, Νίτσε, Σέλερ. Ἀμερικῆς Ἰακώβου, «Ὁ Τελευταῖος τῶν Παλαιολόγων» (σελίδες 189-194). Πρόκειται περὶ τοῦ Φερδινάνδου Παλαιολόγου, ἐπιγόνου κατὰ διαδοχὴν τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου. Μνημονεύεται ὅτι ἔζησε τὸν ΙΖ' αἰῶνα εἰς τὴν νῆσον Μπάρμπαδος τοῦ Καρριβαϊκοῦ πελάγους. Κωνσταντίνου Κ. Καλλινίκου, «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ Καταρράκτης τῆς Πίστεως» (σελίδες 195-237). «Ἐνα κεφάλαιο ἀπὸ τὶς ἀνεκδοτεὶς παραδόσεις μου τῆς Ἐξηγητικῆς τῆς Κ.Δ... στὴν Ἱ. Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης», σ. 195, ὑποσημειώσεις. Ὁ Κ. Καλλίνικος συνεχίζει τὴν ἐκδοσὴν τῶν ἀνεκδότων του διδακτικῶν χειμένων. Γρηγορίου Λαρεντζάκη, «Εἶναι αἱ Σύνοδοι τῆς Ρωμαιο-καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Β' Χιλιετίας Οἰκουμενικαί; Ἐξελλίξεις καὶ Προοπτικαί», (σελίδες 239-258). Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο φαίνεται νὰ εἶναι ἀρνητικὴ, ἐφόσον μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας διαφαίνεται μία διαφοροποίησις, θεολογικὴ, ἐκκλησιολογικὴ καὶ ἱστορικὴ, ὡς πρὸς τὰς συνόδους τῆς β' χιλιετίας. Ἐπισκόπου Μαξιμίμου Ἀγιωργούση, «Ὁρθόδοξος Σωτηριολογία» (σελίδες 259-286), ἀγγλιστί. Περιλαμβάνονται αἱ προϋποθέσεις τῆς σωτηρίας, τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Λυτρωτοῦ, τὸ ἔργον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ τελείωσις τῆς σωτηρίας. Ἀν-

δρέου Μιτσίδου, «Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Βενιαμὴν (1600-1605)» (σελίδες 287-290). Ἡ μικροτέρα εἰς ἀριθμὸν σελίδων ἐργασία. Θεοδώρου Στ. Νικολάου, «Συνέχεια τῶν Χριστολογικῶν Ἐρίδων καὶ μετὰ τὴν ΣΤ' Οἰκουμενικῆ Σύνοδο» (σελίδες 291-307). Ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει, ὅτι αἱ περὶ τὸ χριστολογικὸν δόγμα συζητήσεις ἐσυνεχίσθησαν μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων μέχρι τέλους τῆς εἰκονομαχίας (σ. 306). Ἰωάννου Παναγοπούλου, «Ἡ Βιβλικὴ Ἑρμηνεία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου» (σελίδες 309-342). Ὁ Μ. Βασίλειος δὲν συνέγραψεν ἐξηγητικὰ ἔργα, ἀλλὰ μόνον ὠρισμένας ἐξηγητικὰς ὁμιλίας. Παρὰ ταῦτα συνέβαλεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ὑγιῶν κανόνων τῆς ἐρμηνευτικῆς. Σουηδίας Πάυλου, «Ἡ Εἰσηγητικὴ Ἐκθεσις τοῦ Δωροθέου Βουλησιμᾶ, περὶ τοῦ Πηδαλίου» (σελίδες 343-366). Ὁ Δωρόθεος Βουλησιμᾶς, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ ἀπεβίωσε τὸ 1818 εἰς τὴν ΚΠολιν, ὑπῆρξε διδάσκαλος καὶ ἱεροκῆρυξ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας. Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, «Ἡ Αὐθεντία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» (σελίδες 367-384). Ὁμιλία εἰς τὸ Μπάρι τῆς Ἰταλίας, 25-27 Μαΐου 1989. Μία συνοπτικῶς περιεκτικὴ μελέτη τοῦ θέματος τούτου, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον. Γεωργίου Τσέτη, «Μία Ὁρθόδοξη Θεώρηση τοῦ Οἰκουμενισμοῦ» (σελίδες 385-408). Ὁ εἰδικὸς ἐπὶ τοῦ θέματος θίγει, κατὰ ἓνα ἀντικειμενικὸν τρόπον, τὰ κύρια σημεῖα ποῦ συνδέονται πρὸς τὰς σχέσεις τῆς Ὁρθοδοξίας μετὰ τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν. Ναυκρατίου Τσουλκανάκη, «Ἀθανάσιος Ἱερομόναχος Χρυσόχου, ὁ Πάτριος Διδάσκαλος τῆς Σχολῆς τῆς Μυκόνου (18ος αἰ.)» (σελίδες 409-433). Ὁ π. Ναυκράτιος συνεχίζει τὰς περὶ τῆς Πάτμου ἐνασχολήσεις του. (Βασιλείου Ν. Ἀναγνωστοπούλου, ἐκδ.), Τυπικὴ Διάταξις τῶν ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ναῶ καὶ τοῖς ὠρισμένοις ἐνοριακοῖς ναοῖς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πατριαρχικῶν χοροστασιῶν καὶ λειτουργιῶν, τῶν ἐν τῷ Πατριαρχικῷ οἴκῳ ἐπισήμων τελετῶν καὶ ὑποδοχῶν καὶ τῶν καθκόντων τῶν ὁφικιάλων τῆς Μ. Ἐκκλησίας συνταχθεῖσα ὑπὸ Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς εὐλογίᾳ καὶ κελεύσει τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Φωτίου τοῦ Β', τοῦ ἀπὸ Δέρκων. Ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἐπικυρωθεῖσα ὑπὸ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος. Β' ἐργασία (σελίδες 435-480). Ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τοῦ... Πατριάρχου Μαξίμου Ε', τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Βασ. Ν. Ἀναγνωστοπούλου» (σ. 435, ὑποσημείωσις).

Χρονικά, σελίδες 481-490. (Βασιλείου Ν. Ἀναγνωστοπούλου), Λογοδοσία τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐστίας κατὰ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν Μελῶν Αὐτῆς τὴν 4ην Φεβρουαρίου 1989, σελίδες 483-490. Πίναξ Ὀνομάτων καὶ Πραγμάτων (σελίδες 491-515).

Συγχαίρω τοὺς ἀρμοδίους διὰ τὴν ἐκδοσιν ταύτην. Εὐχομαί ὅπως, ἐὰν εἶναι δυνατὸν, ὁ τόμος Γ' τῆς ἐπετηρίδος ταύτης λάβῃ τὴν μορφήν ἐνὸς τιμητικοῦ τόμου, ἀφιερουμένου εἰς τὴν μνήμην τοῦ μητροπολίτου Σταυρουπόλεως Μαξίμου (1919-1991), χρηματισμένου Σχολάρχου τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς (1955-1971) καὶ ἡγουμένου τῆς ἰ. μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος Χάλκης (1955-1991).

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Nicola Bux, *La liturgia di San Nicola* (Testi medievali e moderni), Bari 1986; σσ. 98.

Μία παλαιότερη ἐκδοσις τοῦ «Κέντρου Νικολαϊανῶν Σπουδῶν» τοῦ Μπάρι, ποῦ ἔφρασε στὰ χέρια μας χάρις στὴν εὐγενῆ καλωσύνη τοῦ π. Rosario Scognamiglio. Ἡ ἀγάπη καὶ ἐπίδοσις τοῦ σ. στις λειτουργικὰς ἐρευνες τὸν ὤθησε, —μετὰ τις σπουδὲς του στὰ νομικά, τὴ φιλοσοφία καὶ τὴ θεολογία— ὄχι μόνον νὰ μπεῖ στὸ λειτουργικὸ χῶρον μετὰ τὴ χει-

ροτονία του, μὰ καὶ ν' ἀσχοληθεῖ μετὰ τὴν ὕμνολογία πού ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἀφιερῶσει στὸν ἅγιο Νικόλαο καὶ στὶς διάφορες γιορτές του.

Μετὰ τὸ σύντομο προλογικὸ σημεῖωμα τοῦ π. Cioffari διευθυντοῦ τῆς σειρᾶς «Studi e Testi» (τὸ βιβλίο εἶναι ἕκτο σ' αὐτὴ τῆ Σειρά, πού ἐκδίδεται ἀπ' τὸ «Κέντρο Νικολαιανῶν Σπουδῶν»), ἀκολουθεῖ μιὰ ἐπίσης σύντομη Εἰσαγωγή τοῦ π. N. Bux, πού ἀναφέρεται στὰ λειτουργικὰ καὶ ὕμνολογικὰ δεδομένα τῶν ἐκδιδομένων κειμένων. Τὰ κείμενα πού ἐκδίδει ὁ π. Bux χωρίζονται σὲ δύο ομάδες: ἡ πρώτη (σελ. 21-42) περιλαμβάνει τὶς πατροπαράδοτες Ἀκολουθίες τοῦ Ἁγίου, μετὰ τὸ γλωσσικὸ καὶ ὕμνογραφικὸ τυπικὸ τους· ἡ δευτέρη (σελ. 45-79) τὶς ἀνανεωμένες Ἀκολουθίες τοῦ Ἁγίου, ὅλα στὰ λατινικά. Ἔπεται τὸ μουσικὸ Παράρτημα, ὅπου καταχωρίζονται ἀντιπροσωπευτικοὶ ὕμνοι, ἀπὸ νέες ἐμπνεύσεις κ' ἐλεύθερες ποιητικὲς καὶ μουσικὲς συνθέσεις (σ' εὐρωπαϊκὴ σημειογραφία, φυσικά), στὰ ἰταλικά. Ἡ ἔκδοσις ἔχει ἐπιστημονικὸ καὶ λειτουργιολογικὸ χαρακτήρα κ' εἶναι πλούσια ὑπομνηματισμένη.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Ger. Cioffari, *Gli zar di Serbia, la Puglia e S. Nicola* (una storia di santità e di violenza), Centro di Studi Nicolaiani, Bari 1989, σσ. 204. Τοῦ ἰδίου, *La Cripta di San Nicola*, Bari 1989, σσ. 62.

Ἄλλα δύο ἔργα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ «Κέντρου Νικολαιανῶν Σπουδῶν» τοῦ Bari π. Gerardo Cioffari, πού ἔχουν γιὰ θέμα τους τὸν ἅγιο Νικόλαο —δηλ. τὴ Βασιλικὴ τοῦ Bari. Τὸ πρῶτο (4ο στὴ σειρὰ «Memorie e Documenti») στηριγμένο σὲ μιὰ τεράστια βιβλιογραφία, ἐξετάζει τὴν ἱστορία καὶ τὶς σχέσεις τῶν ἡγεμόνων τῆς Σερβίας μετὰ τὴν περιοχὴ τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Μπάρι, στὰ βυζαντινὰ χρόνια (α' μέρος), καθὼς καὶ τὶς δωρεὲς καὶ ἄλλες προσφορὲς τῶν στὴ Βασιλικὴ τοῦ ἁγ. Νικολάου (β' μέρος), ὅπως αὐτὰ βγαίνουν ἀπὸ τὴν ἔρευνα καὶ ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βασιλικῆς τοῦ Ἁγ. Νικολάου.

Τὸ δεύτερο βιβλίο εἶναι μιὰ ἀναμνηστικὴ ἔκδοσις, πλούσια εἰκονογραφημένη, γιὰ τὰ 900 χρόνια τῆς Βασιλικῆς τοῦ ἁγ. Νικολάου (1089-1989) καὶ περιγράφει τὴν Κρύπτη, ὅπου ἔχουν ἐναποθεθεῖ τὰ ἱερά λείψανα τοῦ ἁγίου Νικολάου, τὴν παλιὰ ἱστορία, μὰ καὶ τὴ σημερινὴ κατάστασις καὶ μορφή της, καὶ πού εἶναι τὸ σπουδαιότερο (μετὰ τὰ Μύρα τῆς Λυκίας) προσκύνημα τοῦ Ἁγίου γιὰ τοὺς Χριστιανούς.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Gerardo Cioffari, *Viaggiatori Russi in Puglia dal '600 al primo '900* (Introduzione e collaborazione di Giovanni Dotoli), Schena ed., Bari 1990, σσ. 348.

Ὁ γνωστός μας καὶ ἀπὸ ἄλλα δημοσιεύματα π. Ger. Cioffari, μετὰ τὴν ἱστορικὴ του γνώση γύρω ἀπὸ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ τοῦ Bari, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴ ρωσομάθειά του, πού φαίνεται καὶ ἀπὸ παλαιότερα μελετήματά του (ἀσχολήθηκε μετὰ τὴ φιλοσοφία καὶ τὴ θεολογία στὴ Ρωσία κ' ἔχει γράψει καὶ μιὰ σύντομη ἱστορία τῆς ρωσικῆς θεολογίας), μᾶς προσφέρει μετὰ τοῦτον τὸν καλοτυπωμένο τόμο τῆς σειρᾶς «Biblioteca della Ricerca» σελίδες ἀπὸ ταξιδιωτικὰ-ἱστορικὰ κείμενα τοῦ 17', 18', 19' καὶ τοῦ 20' αἰ. Κ' ἐδῶ τὸ ἀγαπημένο του θέμα, πού ἐπιλέγει ἀπ' τοὺς ταξιδιωτικὸς συγγραφεῖς, εἶναι ὁ ἅγιος Νικόλαος, ἡ Βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου καὶ ἡ εὐρύτερη περιοχὴ τοῦ Bari. Ὅλα τὰ κείμενα δίνονται στὴν ἰταλικὴ μετάφρασις καὶ, ὅπου εἶναι ἀπαραίτητα, σχόλια, καὶ βιβλιογραφία. Τὰ κείμενα εἶναι τῶν Β.

Seremetev, Z. A. Petrovic, V. Grigorovic-Barskij, P. De Tchicatchev, VI. Mordvinov, A. Radonezskij, A. A. Dmitrievskij, I. I. Sokolov, Archim. Dionisij, N. D. Protasov καὶ V. Jusmanov.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Nicolaus, *Studi storici* (Rivista del Centro Studi Nicolaiani), Bari, Anno II, 1991, fasc. 2, σσ. 333-612.

Ἡ Ἀδελφότης τῶν Δομηνικανῶν Πατέρων, ποῦ ἐδρεύει στὴ Βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, στὸ Μπάρι τῆς Ν. Ἰταλίας, ἔχει ἀναλάβει ἀπὸ χρόνια τώρα πνευματικὸ κ' ἐπιστημονικὸ ἔργο, γιὰ νὰ κηρυχθεῖ *urbi et orbi* ὁ βίος καὶ τὰ θαύματα τοῦ ἁγ. Νικολάου. Ἐχουν γράψει κ' ἐκδώσει πολλὰ σχετικὰ βιβλία, γιὰ τὸν πολὺ κόσμον καὶ γιὰ τοὺς ἐπιστήμονες. Στὸν τομέα τῶν περιοδικῶν εἶχαν, ὡς τώρα, τὸ *Bollettino di San Nicola*, ἐκλαϊκευτικὸ κ' ἐποικοδομητικὸ γιὰ τοὺς πιστοὺς φίλους τῆς Ἀδελφότητος καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ἀπὸ τὸ 1990 ἡ Ἀδελφότης ἄρχισε τὰ ἐκδίδει τὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ Nicolaus, *studi storici*, μὲ δύο μεγάλα τεύχη τὸ χρόνο, ὑπὸ τῆ διεύθυνση τοῦ γνωστοῦ λόγιου μοναχοῦ καὶ μέλους τῆς Ἀδελφότητος τοῦ Bari π. Gerardo Cioffari. Ἀπ' ὅ,τι βλέπω ἀπὸ τὸ β' τεύχος τοῦ 1991 τὸ περιοδικὸ κρατᾷ ψηλὰ τὸ ἐπιστημονικὸ ἐπίπεδο, δημοσιεύοντας μελέτες γιὰ τὸν ἅγιον Νικόλαο ἢ σχετικὰς μὲ τὴν περιοχὴ τοῦ Bari, ποῦ ἔχουν πάντα νὰ κάνουν μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἢ τὴ γενικώτερη ἱστορία τοῦ τόπου. Τὸ ἴδιο Κέντρο Νικολαϊανῶν Σπουδῶν ἐκδίδει καὶ «Σειρές» βιβλίων μὲ πολὺ ἐνδιαφέροντα μελετήματα ἢ κείμενα, ὑπὸ τὴν ἐποπτεία πάντα τοῦ πολυγραφώτατου π. Gerardo Cioffari.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Εὐρυδίκης Λάππα-Ζίζηκα — Ματούλας Ρίζου-Κουρουπού,
Κατάλογος ἑλληνικῶν χειρογράφων τοῦ Μουσείου Μπενάκη (10ος-16ος αἰ.),
Ἀθήνα 1991, σσ. 368+164 εἰκ.

Ὁ πολυτελέστατα τυπωμένος δγκώδης αὐτὸς τόμος ἦταν προγραμματισμένος πρὶν ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια, ὅταν ὁ μακαρίτης πιά Abbé M. Richard εἶχε ἀναθέσει στὴν κ. Εὐρ. Λάππα-Ζίζηκα τὴν καταλογογράφηση τῶν χειρογράφων τοῦ Μουσείου Μπενάκη. Ἡ κ. Ζίζηκα εἶχε ξεκινήσει τὴν ἐπίπονη αὐτὴ δουλειά, μὲ τὴ συνεργασία τῆς ἀειμνηστῆς Εὐγενίας Χατζηδάκη. Γιὰ νὰ ἐπιταχυνθεῖ κάπως ὁ ρυθμὸς τοῦ ἔργου, ὁ διάδοχος τοῦ Richard στὴ Section Grecque τοῦ Institut de Recherche et d' Histoire des Textes καὶ Καθηγητῆς τῆς Sorbonne (Ecole Pratique des Hautes Etudes) π. Joseph Parnelle ἐπέτρεψε σὲ ἄλλη μιὰ συνεργάτρια τῆς Section νὰ βοηθήσει στὸ ἔργο αὐτό. Ἐτσι μπῆκε στὸν ὥραϊο αὐτὸ «χορδὸ» καὶ ἡ νεαρὴ φιλόλογος-παλαιογράφος κ. Ματούλα Ρίζου-Κουρουπού. Καθ' ὅδον ἄνοιξε κάπως ὁ δρίζοντας, καὶ ἀπὸ τὸν ἐ' ἢ ξυνωρὶς τῶν καταλογογράφων ἔφτασε καὶ στὸν ἰς' αἰῶνα. Ἐτσι ἔχουμε 114 χφφ τοῦ Μουσείου Μπενάκη στὸν Κατάλογο, ποῦ καλύπτουν τὸ διάστημα ἀπὸ τὸν ἰ' ἕως τὸν ἰς' αἰ. καὶ ἀναφέρονται σὲ θέματα λειτουργικά, Π. καὶ Κ. Διαθήκη, χρονογράφοι, συναξάρια, βυζαντινὴ μουσική, νομοκάνονες, ἀρχαίους καὶ νεώτερους συγγραφεῖς κ.π.ἄ.

Γιὰ ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἔρευνα στὰ χειρόγραφα καὶ τὴν πρωτογενῆ πάνω σ' αὐτὰ ἐπιστημονικὴ ἐργασία, ἡ ἔκδοση ἐνὸς τέτοιου Καταλόγου εἶναι κάτι πρὸ πάνω ἀπὸ πολύτιμη —παρ' ὅλη τὴ μετριοφροσύνη τῆς κ. Ζίζηκα. Τὸ σημειώνει μ' εὐγένεια ὁ π. Parnelle: «Il ne m' appartient pas d' anticiper le jugement des critiques et des utilisateurs en soulignant les mérites de l' ouvrage. S' agissant de manuscrits presque entièrement inconnus, il est certain que bien des chercheurs qui s' intéressent

aux domaines les plus variés de la littérature grecque et de l'histoire du peuple grec depuis les éditeurs d'Esopé jusqu'aux historiens des institutions municipales à Athènes sous la domination turque, tireront le plus grand profit des documents mis au jour dans ce volume» (σελ. 7). Τὸ τονίζει, γενικώτερα κάπως, καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Μουσείου κ. Δεληβορριάς, στὸν Πρόλογό του. Ἄλλὰ θὰ τὸ ὁμολογήσουν καὶ οἱ ἀπειροὶ ἀναγνώστες-χρηστές τοῦ Καταλόγου, ποὺ δὲνμποροῦσαν ἴσαμε σήμερα ν' ἀξιοποιήσουν τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν τῶν χφφ, γιατί, ἀπλούστατα, ἀγνοοῦσαν μᾶλλον τὴν ὑπαρξή τους οἱ πῶ πολλοὶ καὶ —σίγουρα— τὸ περιεχόμενό τους.

Ἡ Βιβλιοθήκη χφφ τοῦ Μουσείου Μπενάκη —τοῦλάχιστον ἀπ' ὅ,τι βλέπουμε στὸν παρόντα κατάλογο— ἀπαρτίζεται ἀπὸ 38 χφφ τῆς Συλλογῆς Μπενάκη (ἀπὸ ἀγορὲς τῆς οἰκογένειας Μπενάκη, τοῦ Μουσείου ἢ δωρεές), ἀπὸ 76 χφφ τοῦ Ταμείου Ἀνταλλαξίμων, ποὺ κατατέθηκαν ἀπ' τὸ ἐν λόγῳ Ταμεῖο στὸ Μουσεῖο, καὶ ἀπὸ 1 χφφ τῆς Συλλογῆς Δαμ. Κυριαζῆ. Τὰ πῶ παλιὰ χφφ, τοῦ ἰ' αἰ., εἶν' ἓνα τῆς Συλλογῆς Μπενάκη, ἀριθ. 7 (Μπ. 10) κ' ἓνα τῆς Συλλογῆς Ταμ. Ἀνταλλαξίμων, ἀριθ 110 (Τ.Α. 319). Τὸ πρῶτο περιέχει ἔργα Γρηγ. Νύσσης καὶ Ἰω. Χρυσοστόμου καὶ τὸ δεύτερο εἶν' ἓνα «Ὀμιλιάριον», μὲ λόγους διαφόρων Πατέρων-Συγγραφέων γιὰ γιορτὲς ἢ ἀγίους.

Ἡ περιγραφή τῶν χφφ εἶναι καμωμένη μὲ τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἐπιμέλεια, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ φοβερὰ ἐπίπονη καὶ χρονοβόρα ἐργασία τοῦ τ α υ τ ι σ μ ο ὦ τῶν κειμένων. Σ' αὐτό, ἀν προσθέσει κανεὶς καὶ τοὺς λεπτομερέστατους πίνακες τῶν Εὐρητηρίων, θὰ ἔχει μιὰ μικρὴ εἰκόνα τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ κόπου τῆς ἐργασίας τῆς κ. Ζίζηκα καὶ τῆς κ. Κουρουπού. Γιὰ τοὺς παλαιογραφοῦντας εἶναι πολὺτιμοὶ καὶ οἱ πίνακες μὲ τίς ἀ ρ χ ο τ ἔ λ ε ι ε ς, τὰ ὕ δ α τ ὀ σ η μ α καὶ τίς χ α ρ ἄ ξ ε ι ς (σελ. 326-361), ὅπως καὶ ἡ παράθεση σὲ ἐγχρωμὴ φωτογράφηση-ἐκτύπωση πολλῶν σελίδων ἀπὸ φύλλα τῶν περιγραφομένων κωδίκων (πίν. 1-164).

Ἡ προσφορὰ στὸν πολιτισμὸ γενικώτερα καὶ στὴν ἐπιστήμη ειδικώτερα μὲ κατορθώματα τέτοια, ὅπως αὐτοῦ τοῦ Καταλόγου, δὲν ἀναγνωρίζεται πάντοτε ἀπ' τοὺς σπουδαίους τῆς πολιτικῆς ἢ τῆς οἰκονομίας, οὔτε φαίνεται ἀπὸ τὴ μιὰ μέρη στὴν ἄλλη. Τὸ ὅτι, ὅμως, βοηθαίει σίγουρα νὰ λιγοστεύει τὸ σκοτάδι στὶς ἔρευνες τῶν καρπῶν τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὸ ἐνδοξο παρελθόν μας ἀλλὰ καὶ τὴν ἀξιοποίησή τους ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἔρευνα, δείχνει τὸ μέγεθος καὶ τὴν ποιότητα τῆς προσφορᾶς — καὶ στὸ Ἔθνος μας καὶ στὴ διεθνή κοινότητα τῶν ἐρευνητῶν-πνευματικῶν ἀνθρώπων.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

«Chroniques Grecques» (No 7), Aspects de l'Orthodoxie en Grèce. Paris 1991, σελ. 478.

Τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» εἶναι ἡ ἐτήσια ἐπιθεώρησης-περιοδικό, ποὺ ἐκδίδεται ἀπὸ τὸν γνωστὸ Σύλλογο «L' Association des amis de la Grèce», ὁ ὁποῖος ἐργάζεται μὲ ποικίλους τρόπους καὶ μέσα γιὰ τὴ σύφιξη πολιτιστικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὴ Γαλλία καὶ τὴν Ἑλλάδα (ἀπὸ τὸ 1977). Ὁ Σύλλογος ἐδρεύει στὸ Παρίσι κ' ἐνδιαφέρεται μὲ ζῆλο γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὴ λογοτεχνία, τὴ μουσική, τίς τέχνες, τὸν πολιτισμὸ τῆς σύγχρονης Ἑλλάδος καὶ τῆς Κύπρου, ὀργανώνοντας ἐκθέσεις, διαλέξεις, λογοτεχνικὰ ἢ μουσικὰ βραδυνά, προβολές, ἐκδρομὲς σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ κυκλοφορώντας α) ἓνα δελτίο μηνιαῖο, μὲ πληροφοριακὸ-ἐνημερωτικὸ ὕλικό, καὶ β) τὰ «Hellinica Chronica», σὲ τόμο δίγλωσσο καὶ ὀγκώδη, μὲ ἄρθρα καὶ μελετήματα, ποὺ ἔχουν κέντρο τοὺς τὴν Ἑλλάδα καὶ τίς μορφές τοῦ πολιτισμοῦ τῆς. Αὐτὴ ἡ ἐνιαύσια ἐκδοση-ἐπιθεώρηση (τὸ τεῦχος ποὺ μᾶς δίνει ἀφορμὴ γι' αὐτὸ τὸ κριτικὸ σημείωμα) κάνει καὶ ἀφιερῶματα: Θεσσαλονίκη, Κρήτη,

Ὁρθοδοξία κ.ἄ. Δὲν εἶδα τὰ προηγούμενα, μὰ τὸ τεῦχος τοῦ 1991 (ἀρ. 7) εἶναι ἀφιερωμένο στὴν Ἑλληνικὴ Ὁρθοδοξία κ' ἔχει πολὺ μεγάλο ἐνδιαφέρον. Ψυχὴ τῆς ἐκδόσεως εἶναι ἡ κ. Josette Doron, πού εἶναι καὶ πρόεδρος τῆς Association πού βγάζει τὰ Χρονικά. Σύμβουλοί της πρέπει νὰ εἶναι (στὴ Γαλλία) ὁ καθηγητὴς στὸ Παν/μιο Στρασβούργου κ. Ἄ. Ἀργυρίου καὶ (στὴν Ἑλλάδα) ὁ καθ. κ. Σταμ. Στανίτσας.

Ὁ παρὼν τόμος τῶν «Χρονικῶν» χωρίζεται σὲ τρία Μέρη. Στὸ Α' ἔχουμε μιὰ ἐκκλησιαστικὴ καὶ θεολογικὴ προσέγγιση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κόσμου της. Ἐδῶ τὰ πιὸ πολλὰ κείμενα εἶναι μεταφράσεις ἀπὸ τὰ ἑλληνικά. Στὸ τέλος, ὡς παράρτημα, δημοσιεύεται μιὰ διγλωσση ἀνθολόγησι ἀπὸ βυζαντινὰ καὶ νεοελληνικά ποιήματα. (Ἐδῶ, προσπερνώντας μερικὰ λαθάρια μεταφραστικὰ ἢ τυπογραφικά, θέλω νὰ σημειώσω, πὼς τὸ τροπάριο τῆς Κασσιανῆς δὲν ἔχει τίτλο «Μαγδαληνὴ» καὶ δὲν ἦταν ποτὲ ἀ ν ὄ ν υ μ ο. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ χειρόγραφη παράδοσι, ἔχουμε κ' ἓνα σωρὸ ἑλληνικά καὶ ξενόγλωσσα ἐπιστημονικά μελετήματα πού τὸ ἐπιβεβαιώνουν). Τὸ Β' Μέρος περιλαμβάνει ἱστορικά, κοινωνικά, λογοτεχνικά κ.ἄ. μελετήματα, γενικώτερου ἐνδιαφέροντος, ἐνῶ τὸ Γ' προσφέρει δέκα κείμενα (Παπαδιαμάντη, Ξενόπουλου, Κόντογλου, Πεντζίκη, Τσίρικα κ.ἄ.), στὸ πρωτότυπο καὶ σὲ γαλλικὴ μετάφρασι. Ὁ τόμος κοσμεῖται ἀπὸ ἓνα πλῆθος εἰκόνων (παλαιῶν καὶ τοῦ Κόντογλου) καὶ φωτογραφιῶν, ἀπὸ ἑλληνικὲς ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια, πότε σὲ πολύχρωμη καὶ πότε σὲ ἀπλῆ ἀσπρόμαυρη ἐκτύπωσι.

Ἄν ἐξαιρέσει κανεὶς τὰ κάποια λαθάρια, πού κάνουν μερικὲς ἑλληνικὲς λέξεις ἢ ὀνόματα νὰ ὑποφέρουν, καὶ πού χρειάζοταν ἑλληνα «διορθωτὴ», ὁ τόμος εἶναι πολὺ ἐπιμελημένος καὶ ἀξίζει συγχαρητήρια στοὺς ἐκδότες, τοὺς συγγραφεῖς-μεταφραστὲς καὶ σ' ὅσους ἐκοπίασαν γιὰ τὴ σπουδαία καὶ πολύτιμη αὐτὴ ἔκδοσι.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ